

Пливають пісень різдвяних звуки,
пливають немов із срібних лір...
як України весь простір
один укійний ритм коляд...
З душі щезає тїнь зневір —
і земний ад

зміняється у рай...

Ми бачимо вільний наш край...

Хоч раз у рік... хоч раз у рік,
як родиться Бог чоловік,
ми сильні вірою — як діти,
для нас цвітуть містичні цвіти...
— Ми всі одні — із нами всі
із нами і Вони...

Всі з нами Дорогі та Милі
і Ті... що шляхом жертв ішли...

Ті — що спочали у могилі...

Вони — із нами Всі...

Єднає нас таємний чар...

У серці іскорки розтліли

у ватру... у пожар

і сильні ми, щоб стати чином...

Благословенна будь нам, Зоре,
з новородженим Божим Сином!...

■■■■■■■■■■

Улас Самчук.

Волинь.*)

(Продовження).

Вертаючись пізно, в ночі до дому Матвій міркував як і що його діяти, щоб дістати грошей. А тут ще і праці стільки все нової й нової прибуває. Хоч розірвись. Коли б він мав хоча порядного хлопця дома, який би міг принаймі з худсбою вибратись. А то ж сам і до оранки. Сам і за бороною. Сам і коні напій. Сам до млина. А тут ще дві купівлі. Ні. Тут тобі лишається тільки поворозок на горло і до банти. Більш нічого.

Що середі в маленькому місточку Мезічі ярмарок. Другого дня і була якраз середа. Сльотило, шугає вітер. Але не дивлячись на це шляхом до Мезіча зрання тягнулась ціла валка возів. Хто веприка везе. Хто вівці. Де у кого за возом ялівка тягнеться,

*) Гл. „Дзвони“ ч. 1, 2, 3, 4, 5, 9 і 10 1932.

Все це мало піти на викуп землі. Всі завдаток готували, не знаючи навіть, чи що з тієї купівлі вийде чи ні. По перше не було ще остаточних відомостей, щодо продажі взагалі, по друге вписалось стільки люду, що тих пара сотень десятин ледви чи й вистарчать. Прийдеться декого скреслювати, декому зменшити кількість поля.

Матвій то ще не їхав на ярмарок. Не дбаючи про домашні справи, він мусів знову тіпати в село до двора на зборище. Треба ж до пана. Переговори, сяке, таке... Словом, коли вже завяжешся, то мусиш тягнути. Хоча правда, громада не дала йому повного уповажнення заступати перед паном її інтереси, але воно виходило якось само від себе. Матвій і туди, Матвій і сюди, Матвій робить, а решта думає та говорить.

Ще зовсім ранок, а коло ганку товчеться з-пів сотня люду... Така зборня, хоч куди. Скільки тут переговориться, скільки перерегочеться... Багато господарів оббивали пороги ганку, щоб яку позику дістати. Але дістати її не так легко. Перш усього давалось пайщикам...

То, трясця-ма, казали: запишись Семене в пайщики та запишись. Ні, різал-ма. Не записався... А тепер облизня не позику дістанеш, — так міркує собі дядько Семен.

Але все таки банк цей був єдиною надією села. Шкода, що має його тільки „панська часть“. „Казьонці“ не мзють ніякого банку, але зате мають порядний „трахтир“ (шинок). Загалом з „казьонців“ господарі, як з клоччя батіг. Сама голота.

На позику в банку чигало з сотня людей. Кожний пайщик сподівався, що йому не одмовлять, а хто багатший і з непайщиків, то також не тратив надії. До того люди збували, що могли. Будинки, худобу, одіж, пашню, овочі. Де у кого добре зародили яблука. Той з десяток пудів конюшини припас. У того хміль нічого вдався.

Але тут ще виникла одна справа, якої вчора ніхто не торкався. Хтось з чоловіків подав думку, що не варто до купівлі допустити „казьонців“. Двір, мовляв, належить до „панської“ частини села, то і викупити мають його „свої“. Вони, мовляв, мають монастирську землю. Нехай ждуть та Богу моляться.

Ця думка припала до вподоби майже усім паньщизняним і з приводу цього розпочалися нові колотнечі.

— Не допускати! Геть з „казьонцями“! „своїх“ є досить! — гукає дехто.

— Ага! Он стільки „наших“ нічого не дістали, а „ті“ позарбували собі цілі нивки.

— А що то за „свої“ та „ті“? Всі ми люди і всі хочемо жити! — гукає котрийсь з „казьонців“.

— То жий собі. А до нас не лізь.

І галас розростався та розростався. Кричали вже не лишень баби, а й чоловіки.

Тоді „казьонці“ заявили, що коли на те пішло, то землі ніхто не купить, бо панові все одно чи „казьонці“ чи „панські“

Хто дасть кращі гроші, того і земля. А вони таку ціну зібють, що чорти-два хто купить.

Воно дійсно при такому стані ціну можна чорт зна як надати. Мусів таки вмішатися Матвій. Він сам не належав ні до одної частини. Він пропонує порозумітись. Поле, одною третьою своєї площі, клином врзується у володіння „казьонців“. Він думає, що „панським“ не буде кривди, коли той клин викуплять уже ті. Їм то під порогом і як-ніяк і вони хочуть щось купити. Що правда, то правда.

Це знову не задовольняло ні тих, ні других. — Там, нарікали „казьонці“ мочарі одні та взгіря...

— Дивись. Він один з другим хотів би, щоб йому отак одразу! — прошу! Звольте собі вибрати, де ви хочете. А дідька лисого не хоче.

— Подавись ти ним сам. Ось що нам з вами тут зуби чесати. Підем до пана, виберем, де самі захочемо і шабаш...

— Люди добрі, — почав Мартин. Ви ж самі знаєте, що не штука отак натякати язиками, але штука робити діло. Ціну збити потрапить всякий дурень, але нам ходить про те, щоб її не до гори, а вниз збити. І я так міркую: як собі ви хочете, а до згоди прийти треба. Знаємо добре, що це остання продажна земля. Також знаємо, що належить вона таки справді до „панської“ частини. І тут треба поступитись і тим і тим, щоб бува не вийшло так, як то у байці, про ті два козли сказано... Не буде тут ні тим, ні іншим кривди, коли згодяться на те, що пропонував дядько Матвій.

— Ага! Ви хитрий. Собі більше хочеться — бурчав котрийсь

— А в голос передавалось.

— Ні. Коли ми не матимем такого ж права до купівлі, як і ті, то нічого й балакати. Правду я кажу?

— Та „звесно“ правду! Правду! — загомоніли „казьонці“.

Так минув день, а до згоди не прийшло. Матвій з Харитоним ходили знов до двора і знов дарма. Пан ще не вернувся. Ціле село в напруженню. Балачка тільки про землю та сварка „казьонців“ з „панськими“. Йдучи до дому, дядьки широко розкидаються руками, горлують. У кожного обличчя червоне, поважне. Кожному хочеться якнайбільші правди висказати. Збереться до хати кілька „казьонців“ з парою „панських“ і зараз починається...

— Ех, людоньки! — каже один дідок. Що тут сваритися. Наша біда й ваша біда — що тут їх порівнювати? Ну і чого тут сваритися? Земля ж дар Божий. Кому треба, хай бере.

— Е, діду. То за ваших часів так думали. Дещо треба гризтись за землю. Колись вам давали, — не брали. А тепер не дадуть, то самі добемось. Так — то, діду...

— Ну, — махнув рукою дід. — Вузький стає світ. То-то й горе. Множиться люд... То-то...

Настя все таки раділа. Як-не-як, а сім десятин шмат поля. Їй робота не така тяжка. Все легко з рук іде. А там, через

пару років, ще зотри і маєш десять. На десяти можна вже себе господинею почувати.

Але коли ввечері, голодний, зморений, вернувся „він“ та розказав про сварку та нарікання, то руки в неї знов опустилися. І що йому робити? Отак працюй, працюй, тягни оте ярмишко, а чи з того що буде, чи ні, один Бог знає. Те що он Василь через лиху погоду зовсім до дому не приходив, а їй хоч роздерись. Бігає цілий день, як навіжена.

— Ну, а як Володькове око?

— Та, нічого. Вже либає.

Матвій перевязав його, оглянув... Видно було що гоїться. Але ще він поносить з ним.

Другого ранку палкує Матвій знов до села. Погода зовсім стала гідка. Розсльотилось. Грязюка, що в постолах йти і не думай. І Матвій натягнув свої дорожні чоботиська, які ховав лише на свято, неділю та на всякі „оказії“. Чобітьми тими не раз він вихвалявся: — от чобіт то чобіт. Два роки вже, а тільки раз підметки дав...

Коло банку знов повно люду. Невеличка саля банку битком набита, бо на дворі дощ і дощ. Гармідер, сварня, суперечка. Дехто навіть за цурупалок тримається, так би і вгамаздив ним в лоб другому. Багато людей і завдаток з собою поприносили.

Але пана іще не було. Аж щойно по полудні, приніс хтось вістку, що „вже є“. Народ заворушився... Гуде, мов вулій. Ніщо їх тепер не втримає, а згоди між „казьонцями“ та „панськими“ як не було, так і нема. Вони ставлять справу руба. Як не нам, той не вам. А „панські“ вперлися і не хочуть відпустити посторонків. Але як приїхав пан, „панські“ zobачили, що далі сперечатись нікуди. Хоч не хоч, а миритись треба. Ні, то все шкереберть. До того між „казьонцями“ багато всяких свояків. І того кум, у другого сват, ті знов брати... Ех, все одно. Що його сперечатися. Хай купують, як можуть. На цьому й погодились.

До пана пішли від „панських“ Матвій, від „казьонців“ незамітний, щуплий чоловічина Горбасць. Це не прізвище. Це так звать його лишень по вулишньому.

Обом дядькам прийшлося таки довгенько посидіти в передпокою, бо пан, „щойно приїхали“ і „відпочивають“. Обидва чекали терпеливо і мужньо. Переступаючи з ноги на ногу, мнучи в руках кашкети, вони так ждали б тиждень місяць, рік, а не сілиб на оті тендітні стільці. „Сядиш, а воно тобі трісь і провалилось. Ну й що тоді?, — міркує Матвій. І дійсно, що тоді.

По кількох годинах чекання вийшов нарешті живий, веселий панок. Не дивлячись на його тяжку туску, він вертівся як на гарячому. Обличчя його ходором ходило. Очі запливали якимись капшунами і він безперерви ними либав.

Зачав не відразу про купівлю, а з іншого. Він добре знає Матвія. Знає вже тому три роки, коли Матвій перебрався на хутір. Він часто ходив і ходить туди з Ониськом ловити раки,

ото ж завжди приходилось проходити коло Матвієвого обістя. Ну, як там живеться? Чи не скучно на безлюдді? Чи не страшно? Еє, пане, як є досить праці, то ніколи скучати, провадить Матвій. А чого б було страшно? Страшно тоді, коли нічого в рот вложити...

Панок дрібно й зручно регоче... Так — так — так. Правду, кажете. Й-Богу, правду. А щодо того, що в рот вложити... Він думає, що Бог боронив нас до цього часу, боронитиме й далі.

А Матвій поважно похитував головою. Горбаєць скандив фальцетом.

— Буває... Буває тяжко...

— Підчас Турецької війни у 77. й 8. році, так таки не було чого в рот вложити. Щенята малими дітьми голодали.

Так гуторячи, добрались до „землі“. Матвій знав, що з цим паном треба розмовляти розумно, розважно. Що цим можна багато зискати, а тому не шкодував своїх мудрощів філософських. Але що з того. По часі, пан, напів смішки, напів з жалем почав, що продаж Заставя ще не остаточно вирішена. „Ех, знаєте, казав. Княгиня має з тією землею якісь заплутані справи. Мабуть прийдеться людям зачекати до весни. Є чутки, ніби земля ця дуже заставлена й перезаставлена в різних банках, а тому то й хотіла княгиня якнайшвидше продати її. Але дворянський банк має до маєтку якісь претенсії і чи не хоче він продати той маєток сам... Словом, як бачите. Я сам є цілком дурний.

— От-тобі й на. І то з цим прийдеться нам до людей звертатися?..

— Що робити — розвів нам руками. Думаєте, мені це так дуже приємно...

— Ну... воно звісно... Кому то може бути приємним — сказав Горбаєць.

— Головне, люди — дехто — навіть худобу збули, найбільше за безцінок...

Матвій не знав що має далі казати, почував за правим ухом і намірився до виходу. Панок хотів би ще погуторити. Він також шкодує людей, але чого вони так квапляться... Отак не сіло не пало й давай бабо сало. Це ж не горить, а з панами, знаєте, треба по панськи, обережно. Ха-ха-ха.

Матвій глибоко зідхнув, помняв у руці шапку — Ну... і почув нос... тупнув на місці, не знаючи що його оце сказати.

— Значить покищо ніякої купівлі не буде?.. — спитав на-решті, для більшої певности, мабуть.

— Значить не буде — відповів пан.

— Ну, так що ж, дядьку Матвію? Підем, що? — говорив Горбаєць.

— Підем. Бувайте здорові, пане...

— Йдіть здоровенькі, люди добрі. Знаю я, що воно того... прикро, але як бачите... Все то від тих, там, на горі, залежить.

Матвій почував, ніби на нього зненацька сто пудів нал-жили. Аж пригнувся.. Тьху! Бий тебе лиха година. І то нароб-лять такого тарараму, а з того всього пшик...

Але ще гірше вплинула ця вістка на юрбу селян, що купились майже коло самого панського порога. Дощ не дощ, сльота не сльота — їм байдуже. Вони на те й мужики, щоб чекали.

Матвій виліз з панських покоїв попереду, Горбаєць за ним. Першим Матвієвим словом було:

— Йдіть ви, люди добрі, до дому. Ніякої в чорта тут купівлі. Все то було... і він негарно докінчив речення.

Селяни повітрищували очі. Коротеньку хвилику нічого не було чути, а отямившись і усвідомивши собі значіння сказаного Матвієм почали кричати:

— Як то? Що то ви, дядьку Матвію? Жартуєте, що?

— Як то? Що? Та? Та це не може бути!.. Го-го-го! — Та-та-та! — заклекотала юрба.

— А що ж пан казав?

— Та нічого. Сказав: чекайте. Може на весні що вийде. Княгиня обанкрутилась.

— От тобі й маєш. А тут такого шелесту наробили. От і накупили... Воно завше з великої хмари дощу не буває... Отак то воно...

— А так, так! — підтакували мужики.

А дощ кресав. Грязюка по коліна. Осінній день швидко догоряв. Питьма тяжачою масою наповзала на землю.

— Воно то, Господоньку мій, як подумаєш... Хто його знає. Може воно для нас і краще — говорила вечором Настя, коли Матвій розповів їй висліди купівлі. — Ти но лишень роздумай... Набрати його не штука, але чи потягли б ми стільки. Легко сказати п'ятсот одному Лебедцеві. А, хай йому частець... Але ті бідні людиська, що отак забезцін позбували худобу... Хто тільки з того мужичиська не наглумиться...

Батько мовчав і думав. Злість його брала. Отак даремно стратив кілька робочих днів, а тут навколо ще стільки необробленого. І корчунок, і зябля.

Володько поправляється досить швидко. Око починало дивитись і майже не потрібно було його обв'язувати. У хаті він знімав обв'язку. Через погану погоду Василь, траплялось, по кілька день не приходив до дому, а залишався ночувати в селі, у когонебудь з рідні.

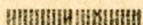
Собачка мусів Володько тихцем доглядати сам. Він швидко ріс і Володько боявся, що довше ховати його не буде можливості. А що то скажуть мама? Ну, хай хоч виросте такий, щоб брехав. Мама можливо згодиться, коли він брехатиме. Вони тільки не хочуть мати на господарстві дармоїда. Ів песик не одні тільки помийки з муки, а й кусочки розмоченого хліба і тощо.

Одночасно продано Маньку Куцохвосту і Володько пас лише одну Радугу та телічку. Це було йому на руку, бо все таки менше пасти двоє ніж троє. А Манька пішла на люди. Вісім років прожила вона у Матвія, привела вісім бичків і ні-

одної телички. Що рік, то й бичок. Але яке молоко давала. Густе, товсте. Як спариш, так під шкількою саме масло. Коштувала вона тридцять вісім рублів ще молодою, а продали її за п'ятдесят. Ну, але вона тепер так виглядає, як тоді. Тепер це корова, а тоді Бог зна що було. Шкіра та кості. Куплена вона від одного мужика з Бударая.

Під кінець жовтня починало примерзати і Володько міг пасти по житах. Пашні так рушилися, розходу як оком глянеш, шкоди ніде, навіть капусти по городах вже спрятані — розкошуй! Але Володько все теки пильно стеріг худоби. Рада, видно, дуже скучала за Манькою, безперестанку ревіла. А боронь Боже, худобу яку здаля вглядить, задерев хвоста й лови її. Володько нераз набігається як дурний, що й ніг не чує вечором. Біжить, бувало, за коровою і просить її: — На-на-на! Рабенька, на! А як не слухає, він починає підносити голос: — А куди ти біжиш, щоб тобі повилазили?! Куди Рада!.. А здохла б ти!.. — Але хіба вона цього слухає? Роби що хоч, та й нічого робити. Хіба що плакати. Але ж й плач не допоможе.

Не легка то праця пасти таку навіжену худобу, Тяжко вистояти ж коло неї цілий день. До того ще Володько, коли відходив дещо від дому та залишався на такій самоті, що довкруги на десяток кілометрів ні живої душі, починав задумуватись, забуватися, де він і що він робить. Нові околиці, ліс, долина, яр, так звані Вали, де, кажуть, колись був якийсь замок чи що, полонило малого зовсім. Він починав знайомитись з місцем, шибав думкою далі, туди десь, де не видно, за обрій.

Василь Лімниченко.

Моїй доні.

Ти йшла з серпанком на головці
Уся в білесенькім суконню,
Ти йшла, а я тремтів од щастя,
Чи тямиш, моя доню?

Ти йшла, завітчана квітками
Й тримала неню за долоню,
Ти йшла, мов янгол, до престола,
Чи тямиш, моя доню?

Ти йшла до першого Причастя
Уся мов скупана у сонцю,
Така пречиста, ясна, красна —
Чи тямиш, донцю, донцю?

